

Verhalen baren

*'Ik acht elke volwassene die niet van vertellen en verhalen houdt,
domweg slecht opgevoed.'*

(Maartje Draak¹)

Illustratie voorkant '*Verhalen baren*' © Greet Cassiers

¹ in: '*Op de stroom van de rivier*', Nederlands Bibliotheek en leatuurcentrum; Den Haag, 1989

Vooraf

Voorwoord

‘*Wij zijn verhaal*’. Het is een krachtige metafoor die de essentie van ons menszijn samenvat. Deze beeldspraak zegt dus dat wij niet alleen maar verhalen vertellen maar dat verhaal onze identiteit is.

Hoe waar deze stelling is, beleven we op een dramatische manier wanneer we met een demente persoon geconfronteerd worden. ‘Wie is hij eigenlijk?’ is de pijnlijke vraag die zich dan met een schok aan ons opdringt en die we meteen ook weer wegduwen. De vertwijfeling van zijn geliefden is groot, niet alleen omdat zij hem zijn kwijtgeraakt maar daardoor eveneens het verhaal dat hen met elkaar verbond. Niet alleen de dementerende is geen verhaal meer, maar heeft met zijn ‘verdwijnen’ ook dat van zijn dierbaren in vraag gesteld.

Zo pijnlijk onze identificatie met verhaal in dit geval is, zo helend is zij het anderzijds ook. Verhaal zijnde, vallen we namelijk niet samen met onszelf, zelfs niet als we dementeren. Als verhaal maken wij altijd deel uit van andere verhalen. Het feit dat een demente persoon ons kan raken bevestigt juist dat wij met elkaar in een verhaal verbonden zijn. Dat is immers wat verhalen doen: je raken en verbinden. De confrontatie met een demente persoon zet de kerker van ons ego open en doet ons beseffen dat we meer zijn dan een solipsisch² construct.

Deze metafoor maakt duidelijk hoe essentieel verhaal onze identiteit bepaalt, als we ten minste beseffen dat onze identiteit niet ons eigendom is. Als individueel verhaal maken we deel uit van het verhaal van de mensheid. En, we beseffen gelukkig ook steeds meer dat we niet alleen deel uitmaken van de menselijke gemeenschap maar van de hele natuur. Zo zijn we verhaal.

² Solipsisme is de filosofische opvatting dat alleen het ik en zijn bewustzijnsinhouden realiteit bezitten

Maar als verhaal zijn we altijd toch ook verhalenvertellers. Wij worden niet alleen verteld, maar vertellen ook zelf. De dynamiek van het 'verhalen' beschrijf ik met de metafoor van het baren: 'Het ontstaan van een verhaal begint ermee dat iemand door een gebeurtenis geraakt wordt. Dan, erdoor bevrucht zijnde, baart hij zijn verhaal waardoor vervolgens anderen, die dáárdoor geraakt en bevrucht, ook weer verhalen baren die verhalen baren die ...'

In het eerste deel van het boek zal ik stilstaan bij de wijze waarop ik met verhalen omga. Ik beschrijf die relatie zoals die in de opeenvolgende fasen van mijn leven gegroeid is: beginnend met mijn kindheid, gevolgd door de invloed van verhalen op mijn werk als theoloog, predikant en psychotherapeut, tot heden als vertellende en verhalen ontvangende grootouder. Daarbij staat niet mijn persoonlijke geschiedenis centraal maar de inzichten die ik in de loop van mijn leven over dit thema heb verworven.

Toch is dit eerste deel van het boek alleen maar een inleiding op het tweede deel: de verhalen zelf.

Ik hoop dat het verhaal meer gewaardeerd zal worden als iets essentieels, iets dat we van nature zijn.

Om maar ergens mee te beginnen

Het meest geciteerde verhalenboek, de Bijbel, opent met

‘In den beginne schiep God den hemel en de aarde’.

En pas in de volgende zin staat dan, bij wijze van spreken in de achteruitspiegel kijkend,

‘de aarde nu was woest en ledig³, en duisternis was op den afgrond’.

Tegen onze intuïtie in ontstaat het leven niet uit chaos maar weten we überhaupt pas van chaos door het scheppend verhaal dat daaraan voorafgaat. We hadden niets van chaos geweten als niet het levend scheppend verhaal het was waar het om begonnen was.

Verhalen bestaan uit woorden.

Maar hetgeen wij weten van een woord, weten wij slechts door verhalen. Hoe diep wij ook graven naar de bouwstenen van een verhaal, wij zullen steeds alleen maar verhalen in wisselende gedaantes tegenkomen.

Toen de eerste witte mannen in de achttiende eeuw voet op Australische bodem zetten, constateerden ze dat daar het meest primitieve volk op aarde woonde.

Elders hadden de primitieven ten minste nog religieuze rituelen of zelfs hiërarchische bestuursvormen.

De kleine ‘gedrochten’ in dit nieuw ontdekte werelddeel bleken echter niets van dit alles te bezitten en alleen maar aan kampvuren eindeloos verhalen te vertellen.

De oceaan van verhalen is er eerder, is meer en iets anders dan de som van alle verhalen die het bevat.

³ In de oertekst (het Hebreeuws) klinkt ‘chaos’ met een mooie onomatopée als *tohoewabohoe*

“Dus vertelde de watergeest over de Oceaan van Verhalenstromen. En hoewel Haroen een gevoel van hopeloosheid en mislukking over zich had kreeg de betovering van de Oceaan hem in de greep.

Hij keek in het water en zag dat het was samengesteld uit duizend en duizend-en-een verschillende stromen met allemaal een andere kleur, die in een vloeibaar, adembenemend ingewikkeld tapijt met elkaar vervlochten waren; en Mierlo legde uit dat dit de verhalenstromen waren, dat elke gekleurde streng een verhaal voorstelde en bevatte.

Elk deel van de Oceaan had zijn eigen soort verhalen, en omdat je er alle verhalen aantrof die ooit waren verteld en een heleboel die nu verzonnen werden, was de Oceaan van verhalenstromen in feite de grootste van het heelal.

En omdat ze in vloeibare vorm werden bewaard, behielden de verhalen het vermogen te veranderen, een nieuwe versie van zichzelf te worden, samen te gaan met andere verhalen en zodoende weer opnieuw Verhaal te vormen...”⁴

Salmon Rushdie schetst hier een verrukkelijk kleurrijke warboel.

Ja, verhaal is warboel.

Om te beginnen is het dat al per definitie. Die warboel begint namelijk meteen al met het woord ‘verhaal’ zelf. We denken dan als vanzelfsprekend aan een vertelling. Maar verhaal is meer dan dat. Het is een verzamelterm voor de meest uiteenlopende genres van communicatie en kent daarom ook veel synoniemen. Te beginnen met de betekenis ‘genoegdoening’ d.w.z. verhaal halen. Maar het is ook relaas, sprookje, verslag, commentaar etc. etc.

Een warboel wordt het ook als in een verhaal verschillende van die genres in elkaar verweven worden.

Maar denk ook eens aan Arabische verhalenvertellers, hoe die warboel weten te creëren. Ze beginnen met een verhaal over bijvoorbeeld een held om dan al vrij snel binnen die vertelling uitgebreid over diens paard een ander verhaal te vertellen en vervolgens dáárbinnen weer een ander zijpad in te slaan om dan uiteindelijk langzaam stap voor stap de hoofdlijn van de vertelling weer op te pakken. Heerlijk die warboel!

⁴*Haroen en de zee van verhalen*, Salmon Rushdie ‘90

Ik beseef overigens dat de titel van het boek ook verwarrend kan zijn. Want wil verhalen baren gewoon zeggen dat het iets is dat wij mensen (zouden moeten) doen of is het iets dat verhalen uit zichzelf doen? Het is beide. Wij baren verhalen én verhalen baren verhalen. En misschien is de titel minder verwarrend als je je even aan de metafoor voor de mens, zijnde een verhaal, herinnert. Bovendien is mijn verzameling van verhalen ook een warboel. Dat wil zeggen: ik heb ze bewust niet geordend naar adressanten, historische achtergronden of de context waarin ze zijn geboren. Als we ons realiseren dat verhalen weliswaar nakomelingen zijn van hun ouders maar uiteindelijk hun eigen leven gaan leiden en nieuwe verhalen gaan baren- als we dat beseffen- is hun afkomst misschien nog wel interessant maar niet essentieel. Sta jezelf toe, varend op de wilde baren van de oceaan van verhalen, te verdwalen, eens krachtig te roeien, erin onder te gaan en ook weer op te duiken. Het kan leuke, spannende boottochten opleveren. Dit, mijn boek, is zo'n warboel geworden.

Een voorbeeld van een zich voortplantend verhaal

Verhalen bevruchten de luisteraar die op zijn beurt ook weer verhalen baart, die anderen bevruchten, die ...

Hoe zo'n proces van voortplanting eruit kán zien wil ik demonstreren aan het kerstverhaal. Ik kies voor juist dit verhaal omdat ik ervan uitga dat iedereen het kent. Dat helpt bij het volgen van het proces van haar genealogie en voortplanting.

Het kerstverhaal is een verhaal dat mondeling al lang de ronde deed zonder dat je kunt bepalen waar en wanneer het voor het eerst werd verteld. Misschien was het zelf ook al een boorling van voorafgaande verhalen, we weten het niet. Eenmaal op papier gezet, krijgen we er wel meer zicht op hoe het zich voortplantend, voortdurend verandert, tot dat het, niet meer herkenbaar in de oceaan van verhalen, met andere verhalen versmelt.

In veel culturen laat men de geschiedenis beginnen met een ingrijpende gebeurtenis zoals bijvoorbeeld een desastreuze vulkaanuitbarsting of

zondvloed⁵. Die gebeurtenissen creëren dan een tijdsaanduiding van vóór en ná die ramp. Maar vaker nog dan een natuurramp was de geboorte van een belangrijke man de aanleiding om te verkondigen dat met hem de geschiedenis begon.

Onze jaartelling begint dan ook met de geboorte van Jezus van Nazareth ook al werd die blijde boodschap pas een paar honderd jaar ná zijn dood beschouwd als het begin van een nieuw tijdperk. De vroegste evangelisten, Markus en Johannes, waren namelijk helemaal nog niet geïnteresseerd in een geboorteverhaal van de Messias en berichtten er dan ook niet over. Alleen Lukas en Mattheus vonden dat dit verhaal het waard was er aandacht aan te besteden. Zo gebruikte Lukas het geboorteverhaal van Jezus om te verkondigen dat met hem niet alleen Israël op een belangrijk kruispunt in de geschiedenis stond maar de hele wereld. En Mattheus wilde met het verhaal duidelijk maken dat Jezus de enig ware koning was en dus zeker niet één van de (Romeinse) dictatoren die meenden goddelijk te zijn. Om dat aan te tonen waren zij dus wél geïnteresseerd in zijn geboorteverhaal.

Zoals gezegd: verhalen over de geboorte van Jezus deden al wel vele jaren de ronde, vóórdát Lukas en Mattheus hun eigen verhaal op papyrus vastlegden. Maar eenmaal door hen opgeschreven, baarde dit uiterst summier vertelde verhaal, voortdurend nieuwe verhalen.

Eerst smolten die twee geboorteverhalen samen tot wat we vanaf dan als hét kerstverhaal kennen.

Vervolgens werd het aangekleed:

Zo stelde men zich Jozef voor als een oude man. Jezus zou in een stal in aanwezigheid van os en ezel geboren zijn. Wijzen uit het oosten werden drie koningen die zelfs namen kregen. Én het was koud. Natuurlijk was het koud. Want een Paus in Rome had beslist dat Jezus in december geboren was. En omdat het dan in Europa winter is, had ook de heilige familie het dus koud.

⁵ Één voorbeeld van de talloze verhalen die in alle culturen over catastrofale overstromingen vertellen, die een breekpunt in de geschiedenis betekenen, staat in Genesis 6:5 – 9:25

Kerstfeest ‘paarde’ vervolgens in onze contreien al vrij vroeg met het mid-winterfeest (feest van licht en vruchtbaarheid) met kaarsen, dennenbomen, een kerstman en andere figuren uit volkse sagen.

In de geschiedenis van deze ‘kerstnakomelingen’ werden en worden vervolgens steeds meer verhalen gebaard waarin de protagonist, Jezus, zelf helemaal niet meer voor komt. Dan gaat het bijvoorbeeld over een arme familie die bang wacht op de terugkeer van hun geliefde vader en echtgenoot die in sneeuwstormen door wolven wordt achtervolgd of door woeste baren heen, z’n visvangst moet zien te redden. Die op het nippertje er toch nog in slaagt zich bij zijn familie te voegen om dan in de warme kring van geliefden kerst te vieren.

Zo baart het kerstverhaal al eeuwenlang steeds maar weer nieuwe verhalen, bijvoorbeeld met arrensleeën, getrokken door vliegende rendieren, betoedgeld door een dikke goedlachse Santa Claus klemzittend en bedolven onder bergen cadeaus.

Even een uitstapje binnen dit verhaal over kerst

Tot voor kort hadden we nog grote overkoepelende verhalen in de gedaante van ideologieën⁶ en religies die een vruchtbare grond voor een overvloed aan nieuwe verhalen waren.

Maar dan gebeurt er iets in het proces van voortplanting binnen deze grote verhalen. Nu al een tijd zijn we ze steeds meer gaan wantrouwen en ze gestaag beginnen af te breken. Het liberalisme wordt vervangen door het illiberalisme; democratie en socialisme heeft men schaamteloos bij het grofvuil gezet. De christelijke ideologie wordt steeds meer door politieke stromingen geperverteerd en zelfs gekaapt door extreem rechts terroristische groeperingen⁷.

⁶ Het nationaalsocialisme is overigens géén groot overkoepelend (d.w.z. consistent) verhaal, maar een samenraapsel van vaak elkaar tegensprekende slogans. Nationaalsocialisme is een samensmelting van verhaalbrokken. Zie daarvoor Umberto Eco (1995) *Oerfascisme, Het principe van de permanente oorlog*.

⁷ Deze pervertering van het gebod van de naastenliefde breidt zich tot nu vooral uit in Noord- en Zuid-Amerika

Haroen zag nog verhalen die in vloeibare vorm werden bewaard, en daardoor hun vermogen behielden te veranderen, een nieuwe versie van zichzelf te worden, samen te gaan met andere verhalen en zodoende weer opnieuw verhaal te vormen. Nu worden we echter overdonderd met een eruptie aan vergiftigde, versteende, gebarsten verhaalbrokken uit die overkoepelende verhalen die niet samen kunnen vloeien tot nieuwe verhalen.

Maar we kunnen niet zonder verhalen en zullen hoe dan ook doorgaan met ze te baren. Ik denk dat bijvoorbeeld de sterke groei van complottheorieën voor een deel te verklaren is uit dit verlangen naar het hebben van een verhaal. Levend in een samenleving waarin we de vanzelfsprekendheid van grote verhalen zijn kwijtgeraakt moeten we ad hoc een betekenisvolle samenhang creëren. We zullen hoe dan ook nooit stoppen met het baren van verhalen.

Van die verhaalhonger kan vervolgens de commercie misbruik maken. Daarmee terug naar het kerstverhaal.

Als we kijken naar de verdere ontwikkeling van het kerstverhaal zien we dat het steeds meer verpietert. Kerstfeest wordt dan ook niet meer het vieren van de geboorte van Jezus maar het genieten van een samenzijn in een warme, gezellige sféér. De nadruk op de kerst-*stemming* in plaats van op het geboorteverhaal, maakt dat het er minder toe doet welke specifieke 'story' er dan verteld wordt (als men op 25 december al iets te vertellen heeft). Kerst wordt ingepakt in lichtjesslingers en -figuren, zoetige kerstsongs, glühwein en overdadig versierde kerstbomen.

Verhalen raken je door je te shockeren, je boos te maken, verdrietig, ontroerd of blij. Ze kunnen je zelfs ook raken door je te vervelen. Maar hoe dan ook, ze zullen je raken. Sfeer is echter als een warm bad waarin je zalig kunt wegdoezelen. Juist eindelijk niet door iets geraakt hoeven worden, maar je overgeven aan je welverdiende laziness in een wereld vol overprikkelingen. Heerlijk zo'n kerstsfeer.

Die sfeer stilt dan weliswaar je honger naar warme nabijheid maar zal je niet verzadigen. Het stillen van die honger naar sfeer maakt dat je in de hectiek van alle dag kunt overleven. Het verzadigd worden zorgt daar en tegen ervoor dat je lichaam en geest gevoed wordt, dat je een gezonder leven gaat leiden.

Een ander uitstapje: storyselling

Belangrijk voor een goedlopende commercie is het om je honger te activeren, niet om je te verzadigen. Je behoeften moeten wakker gekust worden. Meer doen dan dat is niet wenselijk. Blijvende honger zet immers aan tot blijven kopen. Verzadiging daarentegen zou de handel alleen maar doen stagneren. Reclame moet prikkelen, niet bevredigen.

Een commerciële methode die daarbij behulpzaam is, heet *Storytelling marketing*. Dit is een manier om een commerciële boodschap te communiceren door het in een narratieve context te plaatsen. De story heet in ons geval Christmas. Ik zei eerder al dat verhalen maar één doel hebben: je raken en je zo bevruchten om te komen tot nieuwe borelingen. De commercie wil met het gebruik van story's echter maar één ding: je hongerig maken zodat je blijft kopen. Storytelling wordt zo tot storyselling⁸. En in de storyselling verliest de 'story' zijn bezielende vruchtbaarheid.

Ik gaf ChatGPT eens de opdracht een kerstverhaal te fabriceren over zombies die door kerst bezield zouden worden. Kerst met zombies moest het heten. De App spuugde een story uit over zombies die zich niet staande wisten te houden bij het horen van het kerstlied Jingle Bells. Bij het klingelen van de 'bells' trokken ze zich terug in hun duisternis. Ziellozer kan een kerstverhaal niet zijn! Niet een verhaal dat je lijf en geest voedt. Artificial Intelligence kán geen verhalen vertellen. Daar heb je belichaamde verhaalvertellers voor nodig.

Zo wil ik met verhalen bezig zijn.

Maar eerst zal ik kort aan de hand van 5 fasen in mijn levensloop laten zien hoe ik op verhaal kwam en hoe dat ertoe bijdroeg mijn verhalen te baren.

⁸ Zie (2024) Byung-Chul, Han; *De crisis van het narratieve*, Ten Have.

Hoe ik op verhaal kwam

1. ALS KIND

Mijn moeder vertelde ons in geuren en kleuren de verhalen van haar en onze jeugd. Ze vertelde over haar grootmoeder die haar als kind wist te boeien met sprookjes en verhalen van vroeger. Ja, ik heb daar geboeid naar geluisterd. Maar de invloed van mijn verhalen vertellende vader was op mij toch sterker. Hem zie ik nog voor me, hoe hij in Nieuw-Guinea, beschenen door de magische kleuren van een tropische zonsondergang in de kerk, de verhalen van Israël vertelde. Eigenlijk weet ik niet meer wat hij vertelde, alleen dat hij dat op zo'n manier deed dat ik deel van het verhaal werd. Ik denk, terugkijkend, dat hier de wortels liggen voor mijn fascinatie met verhalen. Door onze Indonesische huishoudelijke hulp werd ik ingewijd in huiveringwekkend duistere verhalen. Als wij kinderen dan van angst in het donker, ons niet in slaap durfden te laten vallen, wist mijn oudste zus ons gerust te stellen door verhalen te vertellen van overwinning over de 'boeven' die ons belaagden. De gevulde pispot op onze slaapkamer speelde bij het verslaan van die schurken altijd een voorname rol, herinner ik mij nog goed.

“Als een bliksemschicht vloog het lichte zwaard op de eerste pantserreus af en voor Bastiaan zelf goed en wel begrepen had wat er gebeurde was de reus in stukken gehouwen. En nu bleek wat er met die knapen aan de hand was: ze waren hol, ze bestonden alleen uit pantsers die uit zichzelf bewogen. Binnenin hadden ze niets, waren ze leeg”⁹.

2. ALS THEOLOOG

De theologische wetenschap houdt zich bezig met het fenomeen religie. Zij waaiert daarbij in haar onderzoek uit in een aantal specialismen gericht op de

⁹ *Het oneindige verhaal*, Michael Ende '82

vele, verschillende aspecten die met religie te maken hebben. Hoe is religie te verklaren vanuit de psychologie? Welke plaats heeft ze in de geschiedenis? Wat is ze vanuit sociologisch, antropologisch, archeologisch, filosofisch gezichtspunt?

Eén onderdeel van de theologische wetenschap is het bestuderen en onderzoeken van religieuze teksten. In mijn studie richtte ik mij specifiek op het onderzoek van de verzameling van boeken die we Bijbel noemen. Deze bibliotheek bestaat uit oude geschriften, verhalen van zeer uiteenlopende genres: gedichten, romans, wetteksten, tegelwijsheden, liederen, handelsregisters, genealogieën, sprookjes, detectives, erotische teksten... Al deze teksten zijn – vermomd in welk genre dan ook – verhalen, verhalen die de lezer willen raken.

Ik heb genoten van dit onderdeel van mijn studie, exegese genaamd.

Omdat het omgaan met Bijbelteksten exemplarisch is voor hoe het later ook een belangrijk onderdeel van mijn werk werd, zal ik er hier wat uitvoeriger op ingaan.

Wat ik zag, was hoe bepaalde interpretaties van Bijbelverhalen voor de verhalen zélf desastreus konden zijn:

Joodse fundamentalisten gebruiken de Thora om Palestijnen uit te roeien. IS hanteert de Koran om kaafirs te onthoofden. En al veel eerder organiseerden christenen bloedige kruistochten met 'Gods Woord' in hun bagage en gebruiken ze nu nog steeds de Bijbel om bijvoorbeeld homo's tot hetero's te castreren.

De Joodse geleerde Pinchas Lapide¹⁰ vat zijn bezwaar tegen zo'n omgang met de Bijbel door fundamentalisten kort samen in zijn mooie uitspraak: *je kunt wel geloven dat wat in de bijbel staat letterlijk heeft plaatsgevonden, maar je kunt natuurlijk de bijbel ook serieus nemen*. Verhalen letterlijk voor waar houden is ze niet serieus nemen. Het maakt ze onvruchtbaar.

Het wetenschappelijk exegetisch onderzoek is een heel goede methode in de strijd tegen elk soort fundamentalistische interpretatie. Basisprobleem bij het letterlijk voor waar nemen, is namelijk dat ervan wordt uitgegaan dat 'hetgeen

¹⁰ In: (1989) *Het bezit van de waarheid: het einde van de dialoog*; Ten have, Baarn

geschreven staat', onafhankelijk van de auteur en de lezer ondubbelzinnig waar is. Maar dat is een drogreden. Fundamentalisten zeggen dat ze door de tekst letterlijk te nemen, niet interpreteren en alleen maar woord voor woord Gods boodschap aan ons doorgeven. Maar letters zijn betekenisloos. Het is namelijk niet God, Jahweh of Allah die zegt wat de letters die ze aan hun dienaar dicteerden, betekenen. Betekenis ontstaat pas in de interactie tussen de tekst en zijn lezers. Natuurlijk interpreteren fundamentalisten wél de Bijbelteksten. Zij, wij, kunnen gewoon niet anders dan betekenis geven als verhalen ons raken.

Bij een wetenschappelijke benadering wordt ervan uitgegaan dat zelfs de meest heilige teksten mensenwerk zijn, bedoeld om door mensen gelezen te worden. En ja, zulke teksten kunnen natuurlijk voor sommigen een zeer uitzonderlijke betekenis krijgen, zeg heilig worden.

Exegese onderzoekt de verhalen. Dat doet ze door ze te ontleden, om zo hun oorspronkelijke bronnen te kunnen bepalen. Ze verdiept zich daartoe in vreemde culturen van soms duizenden jaren geleden, door archeologische vondsten te interpreteren, door schrijfstijlen te vergelijken, vertaalfouten te detecteren etc. etc. Uiteindelijk kan je dan bij benadering een meest oorspronkelijke tekst reconstrueren. Zo'n omgang met religieuze teksten helpt wel degelijk bij het zichtbaar maken van de soms moorddadige verkrachtingen door middel van Bijbelverhalen.

Maar helaas zorgt deze aanpak er toch niet voor dat je dan automatisch de Bijbel wél - wat Lapide nastreefde – echt serieus neemt. Want na kritisch onderzoek kan het zijn dat je dan geen verhaal meer overhoudt, maar slechts een skelet van tekstbrokken.

O ja, exegetisch onderzoek is echt opwindend, maar het doet het verhaal als verhaal nog geen recht. De wetenschappelijke exegese heeft ervoor gezorgd dat we kunnen zien hoe creatief wij in ons 'verhalen' zijn. Maar wat deze benadering toch nog met het fundamentalisme gemeen heeft, is dat ze het verhaal tot een object maakt. Alsof er van verhaal sprake zou kunnen zijn buiten de interactie tussen de subjecten van verteller en toehoorder om. Maar het verhaal bestaat niet als ding, alleen als een interactief gebeuren, als een verhalen.

Het uitbenen van literaire teksten zoals we dat ook op school deden met gedichten en andere literaire teksten heb ik altijd verschrikkelijk gevonden. Ik kon daarna vaak niet meer door die teksten die we hadden ontrafeld geraakt worden. Ze gingen me zelfs tegenstaan. Na bijvoorbeeld een half jaar bezig te zijn geweest met Von Goethe's Faust heb ik dat meesterwerk nooit meer ter hand genomen.

Natuurlijk, we blijven interpreteren als teksten ons raken. Dat is niet iets spijtig maar iets dat verhalen bij ons oproepen. Wat wel spijtig is, is dat men de Bijbelse verhalen vervolgens vaak moraliserend is gaan uitleggen. Moralisme is een levenshouding van waaruit alles volgens onwrikbare ideeën over wat goed of slecht is, wordt beoordeeld. En zo'n benadering van verhalen komt er uiteindelijk toch opnieuw op neer dat je ze niet serieus neemt. De 'patiënt' is verlost van z'n fundamentalisme, maar blijft wel chronisch ziek. Moralisme maakt verhalen namelijk impotent door ze als onwrikbaar te bestempelen, dat wil zeggen door ze opnieuw, buiten de dialoog van verteller en luisteraar om, normerend te interpreteren. Maar een dialoog gebaseerd op onwrikbare oordelen is niet mogelijk.

Er zijn talloze voorbeelden te geven van zo'n moraliserende betekenisgeving van Bijbelverhalen. Ik noem er slechts twee. Zo wordt bijvoorbeeld het mooie verhaal van Adam en Eva, dat vertelt wat de gevolgen zijn van het kunnen onderscheiden tussen goed en kwaad, algemeen geïnterpreteerd als iets slechts, een zondeval en worden de '10 vingerwijzingen' die God aan Israël gaf tot de 10 geboden gebombardeerd.

Ik leerde gelukkig ook een andere manier van omgaan met Bijbelse teksten. Uitgangspunt was daarbij dat de verhalen in de vorm waarin de Bijbel ons die aanreikt, als zodanig al een betekenisvolle eenheid zijn en niet pas als ze tot hun oorspronkelijke bestanddelen zijn herleid. De tekst zoals die ons wordt aangeboden, benaderen we dan niet meer als een construct van bij elkaar geraapte tekstbrokken, die je eigenlijk los van elkaar zou moeten beoordelen maar als een geheel, als een verhaal dus.

Wat bij deze benadering wel zinvol blijft, is na ze letterlijk vertaald te hebben, de exegese te gebruiken om die verhalen beter te kunnen begrijpen vanuit hun historische achtergrond, de 'taal' zeg maar waarin ze oorspronkelijk hebben geklonken. Exegese helpt het verhaal levendiger te maken door zijn